

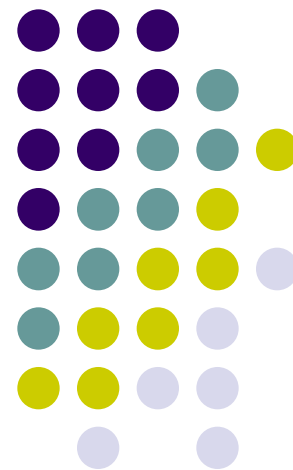
Offentlige udgifter generelt

Nico Keilman

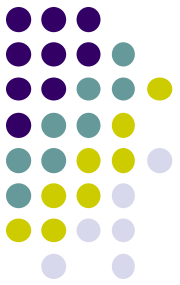
Befolkning og velferd

ECON 1730

Høst 2011

Pensum

1. Aysan & Beaujot: Welfare regimes for aging populations: No single path for reform.
2. Perspektivmeldingen 2009 (PM2009) - Kap. 2.2 (s.18-21), kap. 4.1-4.3 (s. 57-68; NB side 68 også), kap. 5.1-5-3 (s. 75-91), kap. 7.3-7.4 (s. 132-145).
3. Hagestad & Herlofson: Micro and macro perspectives on intergenerational relations and transfers in Europe.

Aldersrelaterte utgifter

Aysan & Beaujot beskriver offentlige utgifter (fokus på pensjoner) i OECD landene, og hvordan de henger samme med type velferdsstat

PM2009 gir norsk empiri for offentlige utgifter

Hagestad & Herlofson belyser komplementaritet mellom offentlige og private overføringer mellom generasjonene
oversiktsartikkel – vestlige land

Hovedpoeng

Aldring medfører økte aldersrelaterte utgifter for staten

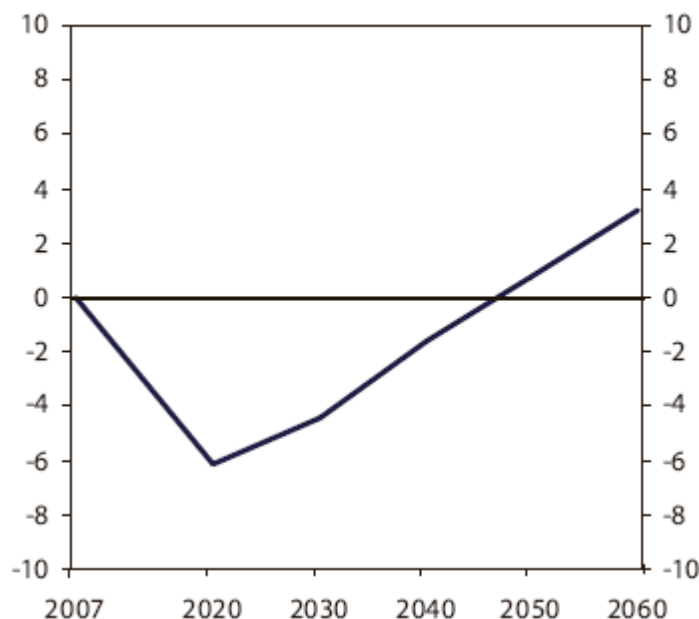
- offentlige alderspensjoner
- helse
- omsorg

Norge: uten nærmere tiltak blir det et udekket finansieringsbehov (på sikt) – Statens pensjonsfond/oljeinntektene strekker ikke til

Langsiktige utviklingstrekk i offentlige finanser ved videreføring av dagens nivå på velferdsordningene. Prosent av BNP Fastlands-Norge (PM2009 figur 7.6B)

B. Inndekningsbehov i offentlige finanser ved videreføring av velferdsordningene

Hvis dagens ordninger videreføres, blir det først et budsjett *overskudd* ("handlingsrom") på 6% av BNP (mot 2020) men etter 2050 et *underskudd* ("udekket finansieringsbehov") – går mot 3¼% av BNP i 2060

Mer om dette hos Holmøy og Oestreich Nielsen, jfr. senere forelesning.

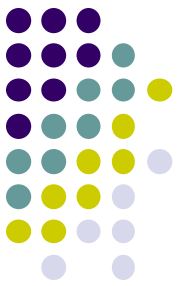
Grunnen til udekket finansieringsbehov

Offentlige utgifter viser en økning på 13-16 %p av Fastlands BNP fram til 2060 - se PM2009 s. 176 figur 9.2 A & B (ikke pensum). Mesteparten er økte stønader.

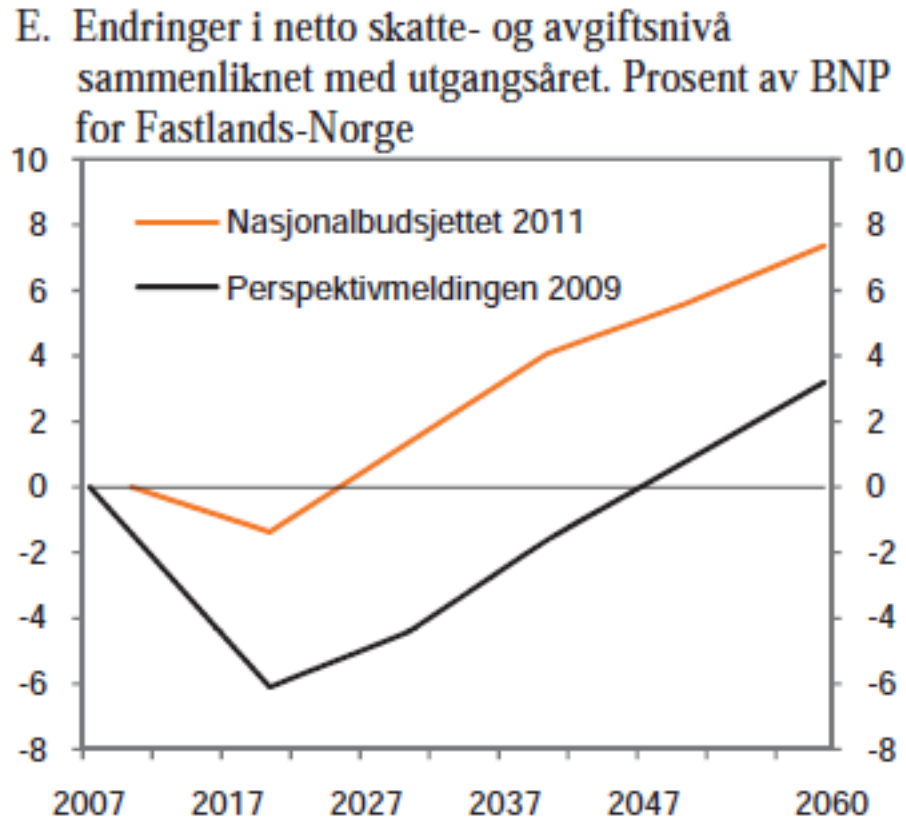
NB rundt 7-9 %p i Norge *bare for helseutgiftene*– se PM2009 figur 5.9.

Økningen sterkest i første del av perioden

PM2009 var optimistisk – jfr Nasjonalbudsjettet 2011 s. 60 (ikke pensum)

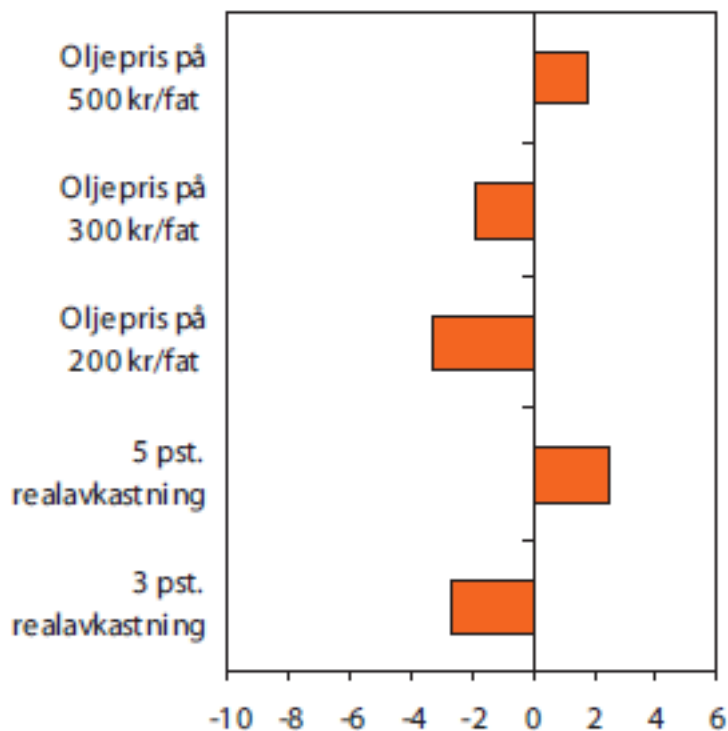
Underskuddet kommer tidligere (rundt 2025) og blir større (7¼% i 2060)

Forutsetning PM2009: videreføring av dagens ordninger og andre parametre

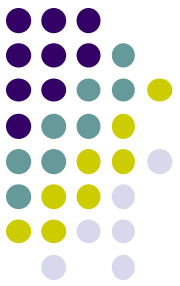
B. Offentlig budsjettbalanse. Endring i prosent av BNP Fastlands-Norge. 2060

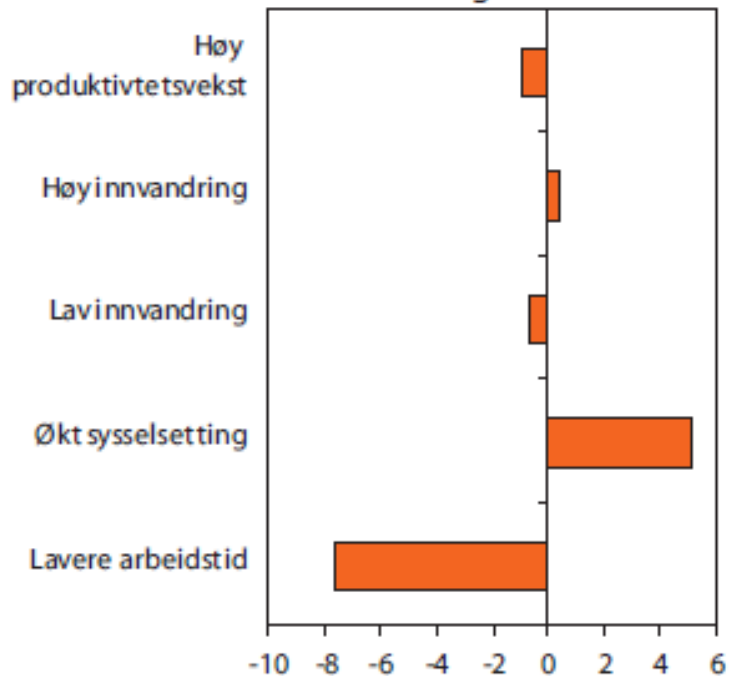
Høyere oljepris (enn 400 kr/fat) hjelper ...

Høyere realavkastning fra Statens pensjonsfond (enn 4%) hjelper ...

... i forhold til underskuddet på 3¼% av BNP i 2060 vist i Figur 7.8B

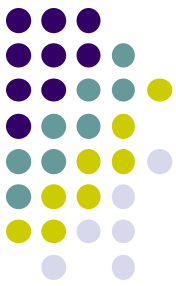
D. Offentlig budsjettbalanse. Endring i prosent av BNP Fastlands-Norge. 2060

Høyere netto-innvandring (30 000 pr. år i stedenfor 20 000) hjelper ...

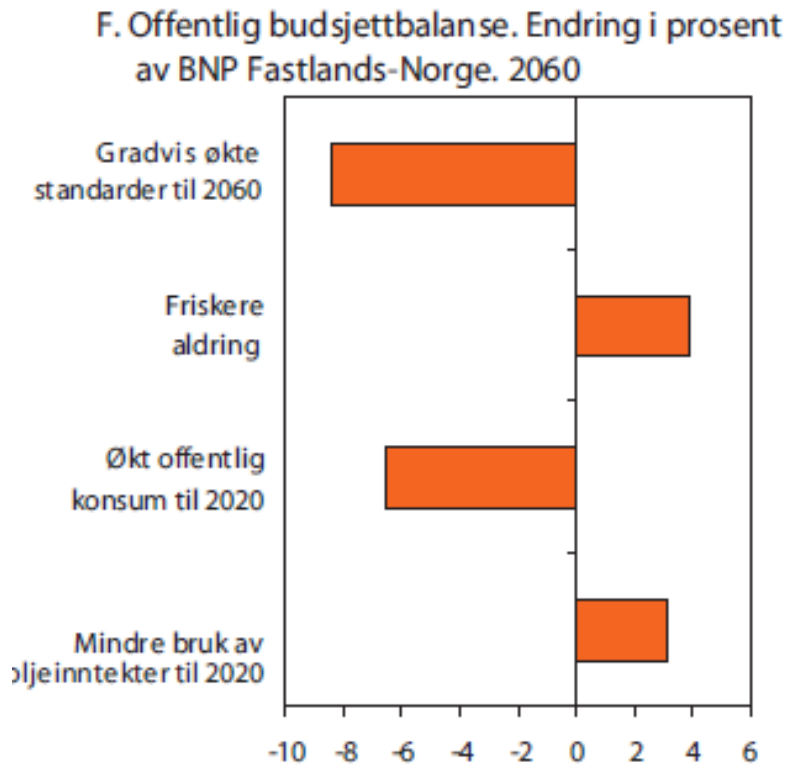
Økt sysselsetting (gradvis økning i timeverk mot +10% i 2060) hjelper mye ...

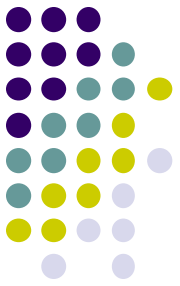
... i forhold til underskuddet på 3¼% av BNP i 2060 vist i Figur 7.8B

"Friskere aldring (jfr. senere) hjelper ...

... i forhold til underskuddet på 3¼% av
BNP i 2060 vist i Figur 7.8B

Konklusjon avsnitt 7.4 i PM2009

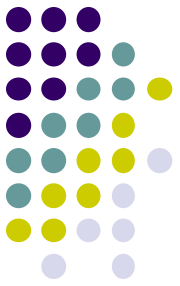
Økt sysselsetning er beste middel for å unngå udekket finansieringsbehov

Arbeidsmarkedet viktig, jfr Aysan & Beaujot

Siden 1970 har eldre menn i hele OECD redusert sin yrkesdeltakelse (førtidspensjonering)

For kvinner har den økt hele tiden (flere i arbeid, færre i deltid)

Jfr. senere forelesning om arbeidsmarkedet

Tilsvarende problemer (økning i aldersrelaterte utgifter i % av BNP) i andre vestlige land

Sterk aldring – som i Norge

Tabell 1 Aysan & Beaujot: andel 65+ i OECD-land øker fra 11-21% (2010) til 20-32% i 2050

Jfr også World Population Aging

Konsekvens: sterk økning i offentlige utgifter for

- alderspensjoner
- helse, pleie, omsorg

Bakgrunn

Demografisk utvikling i OECD (Aysan & Beaujot tabell 1) og Norge (PM2009 s.63-64;
NB SSB-prognose fra 2008 – omtrent samme trekk som 2011-prognose)

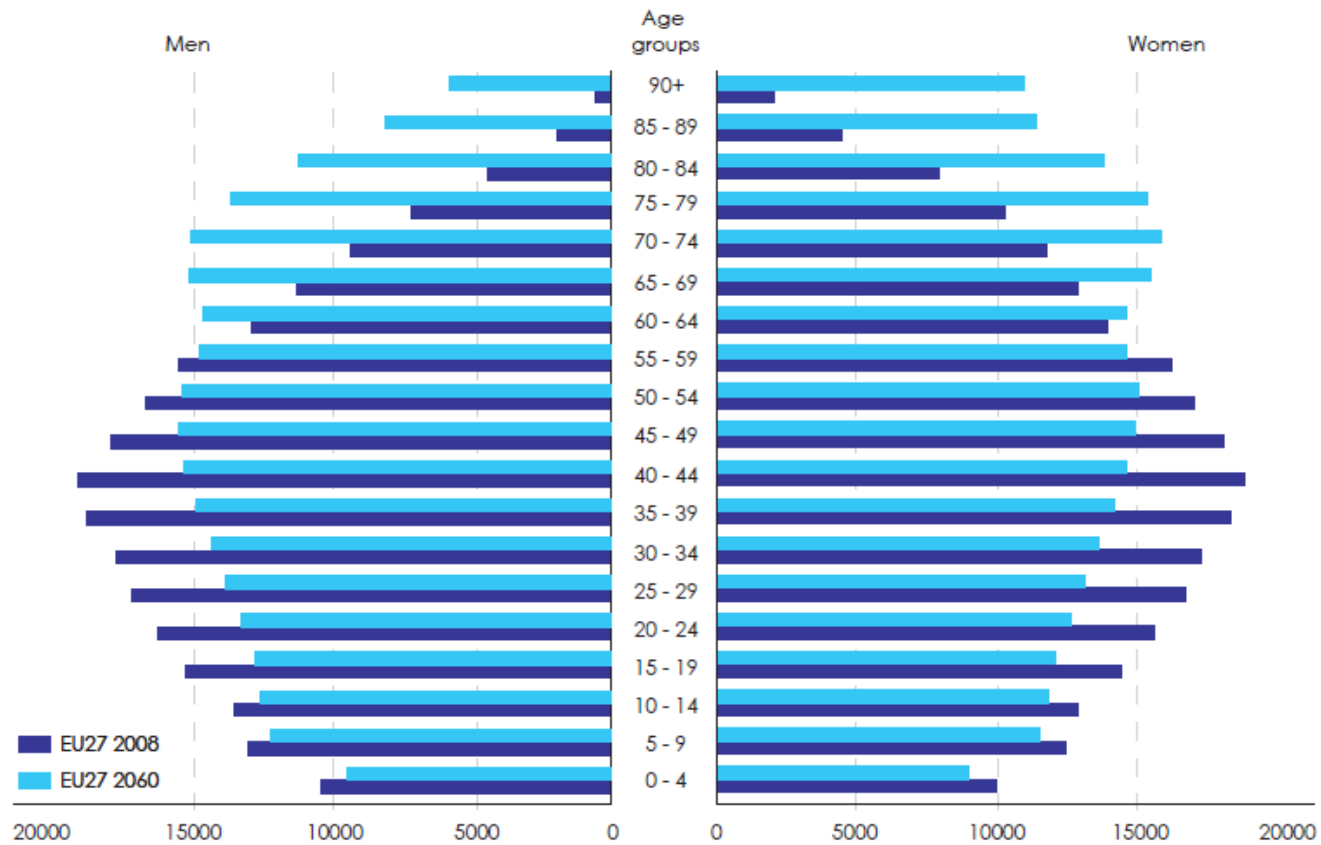
Viktig: sterk aldring – i all hovedsak samme utvikling i OECD som i Norge

- SFT under reproduksjonsnivå (OECD 1,5-1,9 barn/kvinne; Norge 1,9 b/k)
- e_0 øker rundt 0,15 leveår/kalenderår mot 2060 (OECD: Aysan & Beaujot tabell 1 – Norge: PM2009 Boks 4.2)
- noe innvandring, men avtagende
- befolkning i alder 15-64 går ned (OECD: umiddelbart; Norge: på sikt)

EU27 (ikke pensum)

Graph 12 - Population pyramids (in thousands), EU27/EA, in 2008 and 2060

Mulige løsninger

Tiltak:

- endringer i offentlige pensjons *systemer*. Små justeringer hjelper ikke
- flere i arbeid

Men:

Framtidige utgifter helse, pleie, omsorg problematiske

Usikkerhet når det gjelder de eldres helsetilstand i framtiden

Offentlige pensjoner

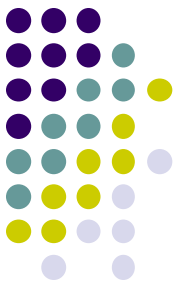
- Alderspensjon
- Før tidspensjon
- Uførepensjon
- Enke- og enkemannspensjon

Norge: sterk utgiftsøkning fram til 2060

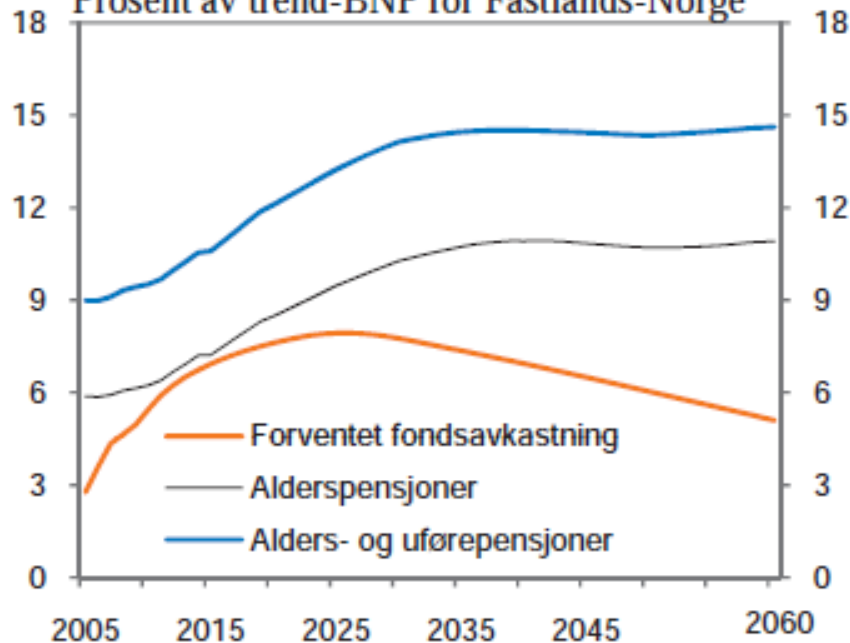
+ 6%p (PM2009 s. 135)

NB – nytt pensjonssystem

Statens pensjonsfond er ikke stort nok til å dekke de årlige pensjonsforpliktelsene (Nasjonalbudsjettet 2011 s. 60 – ikke pensum)

D. Forventet realavkastning av Statens pensjonsfond utland og pensjonsutgifter i folketrygden.
Prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge

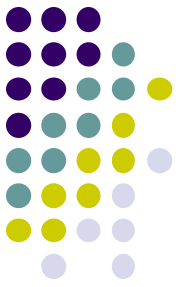

Økning i pensjonsutgifter skyldes i hovedsak økning i eldrekvoten (AKE)

Dempes av (etter pensjonsreformen)

- færre som kvalifiserer for pensjon (høyere pensjonsalder, mindre førtidspensjonering)
- flere i arbeid (eldre, kvinner)

Ulike velferdsregimer (Aysan & Beaujot)

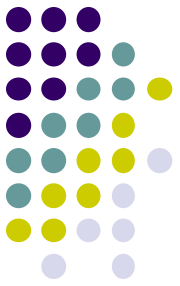

Relevans: ulike måter å angripe pensjonsproblematikken på (bl.a. basert på ulik adferd på arbeidsmarkedet)

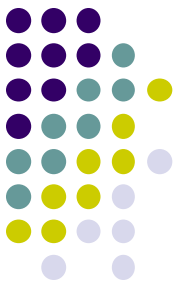
Hvem dekker risikoen/sosial forsikring: staten, markedet, eller individet?

Fire typer velferdsregime

- Liberal (Angelsaksisk)
individualistisk, markedsorientert
mange kvinner i arbeid
Canada, Irland, New Zealand, England, USA
- Sosialdemokratisk (Nordisk)
mye offentlig
mange kvinner i arbeid, lett å kombinere med barn
Danmark, Finland, Norge, Sverige

- Kontinental Europa (konservativ)
blanding av stat, marked og familie
korporatisme, beholder klasseskiller, paternalistisk, svakt på likestilling
Østerrike, Frankrike, Tyskland, Nederland
- Søreuropeisk
sterkt familieorientert, noe stat og marked
mye ubetalt (familie-)arbeid av kvinner, kolliderer med økende yrkesdeltakelse av kvinner
Hellas, Italia, Spania

Pensjonsreformer i fire velferdsregimer

Liberal: skjære ned individets rettigheter ("re-commodification")

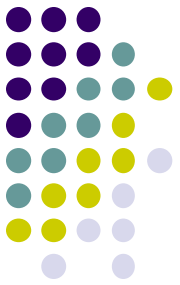
Sosialdemokratisk: prøve å redusere statens utgifter, begrense kostnader ("cost containment")

Kontinental: cost containment

Sør-Europa: regelendringer, særlig høyere pensjonsalder ("recalibration")

I praksis elementer av alle tre typer reformtiltak i alle fire velferdsregimer, men med ulik vekt (tabell 3).

Helsekostnadene

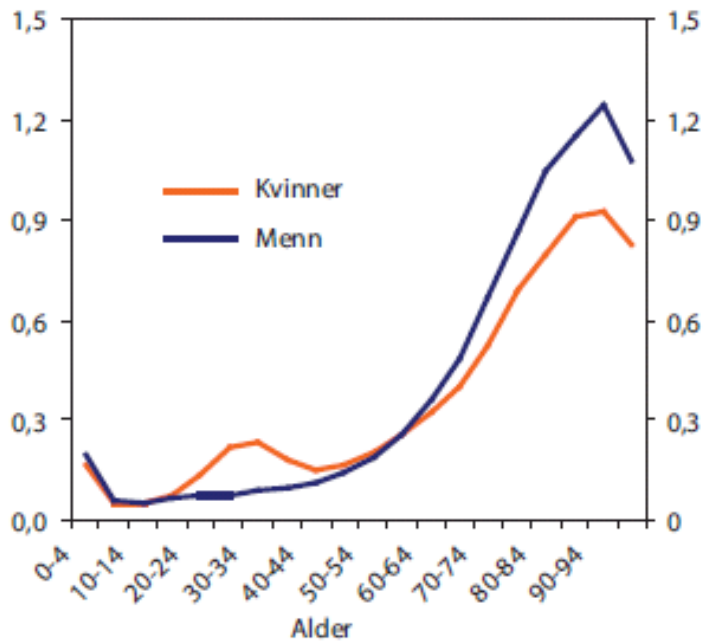

Aldersprofiler for ressursbruk i helse-, pleie- og omsorgstjenestene i 2004 (figur 5.8A i PM2009)

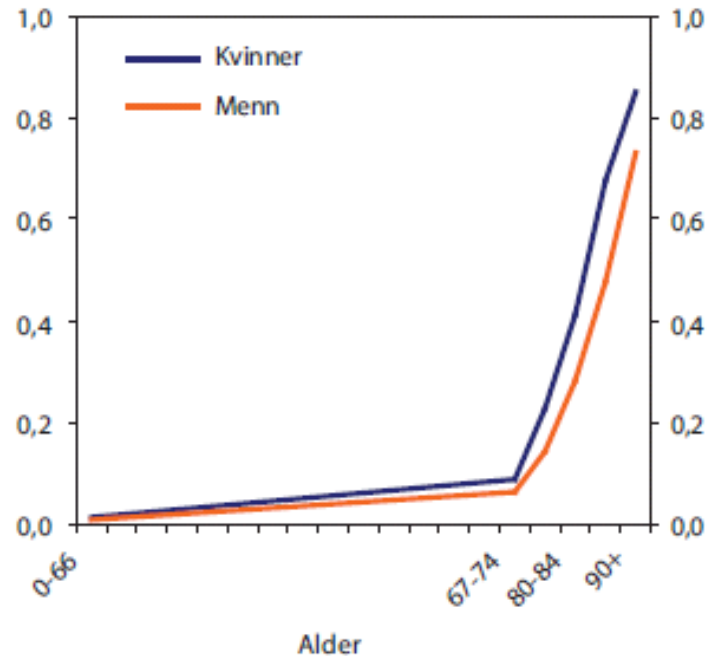

Aldersprofiler for ressursbruk

A. Sykehus. Gjennomsnittlig antall heldøgnsopphold per pasient på somatiske offentlige institusjoner

B. Hjemmebaserte og institusjonsbaserte pleie og omsorgstjenester. Andelen brukere i årsklassen

Helsekostnader

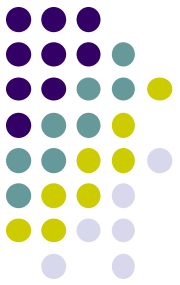

Økning på 7-9%p BNP for Norge mot 2060 (PM2009 figur 5.9A)

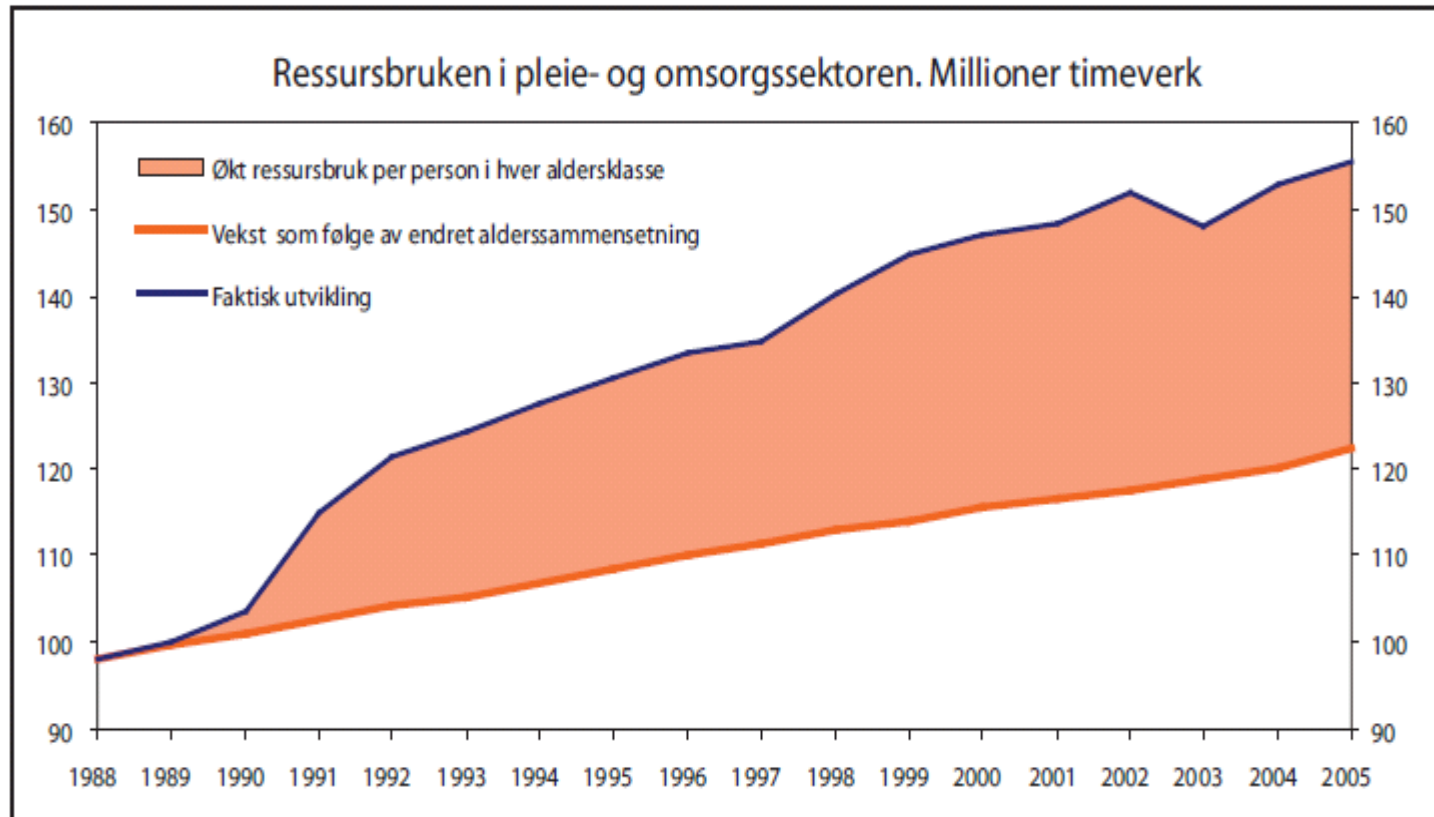
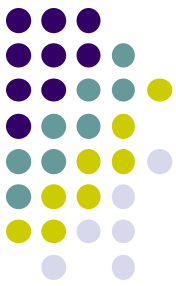
OECD (mot 2050) øker mye mindre

"Norge har et godt, men dyrt helsevesen" (PM2009 boks 5.3)

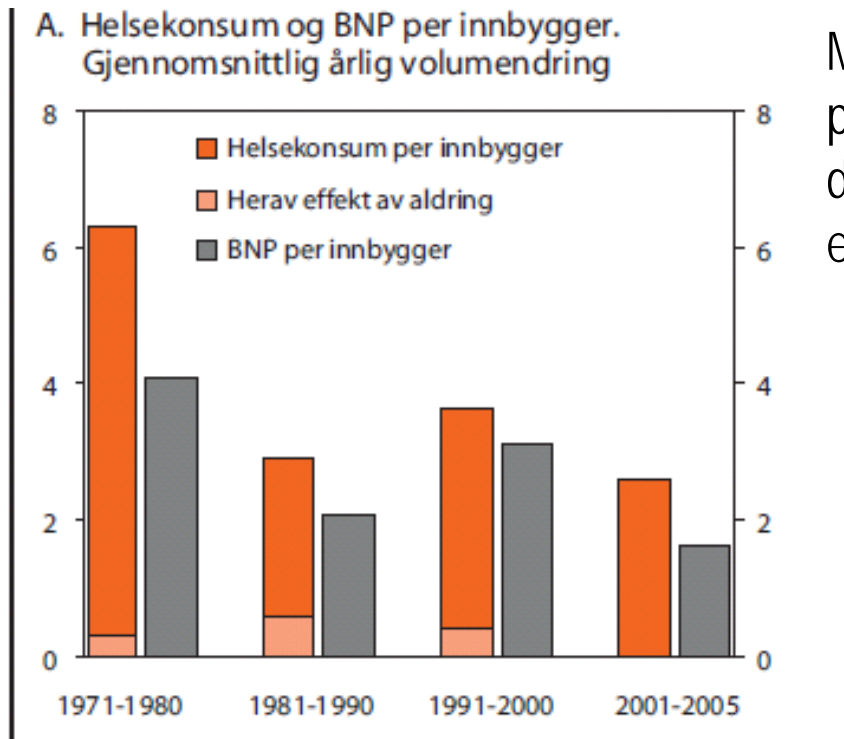
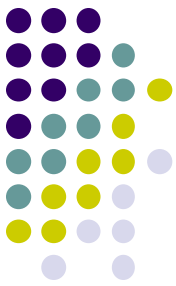
Vanskelig å sammenligne internasjonalt: les gjennom 5.3.3 og 5.3.4 (ikke pensum)

Historisk har helseutgiftene i Norge økt fortere enn aldringen tilsier, se PM2009 figur 5.5 for helseutgiftene generelt, og figur 5.13 for pleie og omsorg

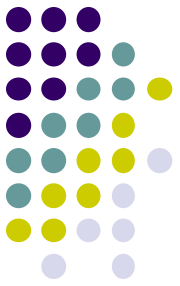

Figur 5.13 Ressursbruken i pleie- og omsorgssektoren. Millioner timeverk

Figur 5.5 Volum- og prisutvikling i helsekonsumet

M.a.o. enten standard (kostnader pr. patient, f. eks. timeverk), eller dekningsgrad (andel i befolkningen som er patient), eller begge deler, har økt.

Inndekningsbehovet på 3¼% i 2060 er basert (bl.a.) på *konstant standard & dekningsgrad*.

Alternative beregninger (s. 143, 144):

1. med 1% årlig vekst i timeverkinnsatsen (som er ca. historisk utvikling) øker inndekningsbehovet i 2060 fra 3¼% til *nesten 12%* av fastlands-BNP
2. Med "frisk aldring" (utsatt sykkelighet) blir inndekningsbehovet i 2060 om lag *4%p lavere*

Utsatt sykkelighet og andre hypoteser om de eldres framtidige helse: se Langsets artikkel senere

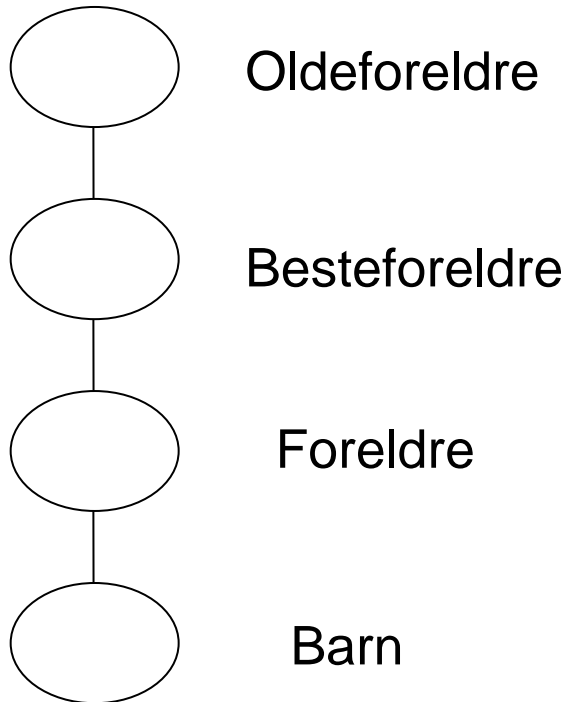
Hagestad og Herlofson: "Micro and macro perspectives on intergenerational relations and transfers in Europe"

Sosiologisk analyse

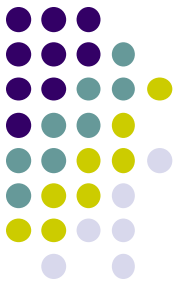
Beskrivende

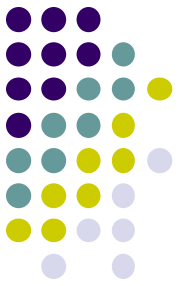
Generasjonstre

Siden 1970-tallet har treet blitt smalere (pga færre søsken) og høyere (utsatte fødsler, høyere levealder)

Ca 1/6 del av befolkningen i alder 60-69 i Vest-Europa har fortsatt minst 1 forelder i live (tabell 2)

Offentlig og privat omsorg er *komplementære*

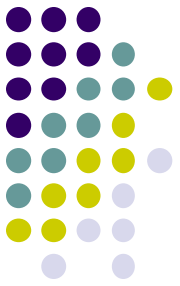
Privat omsorg både

nedover: besteforeldre hjelper barn med å etablere seg og passer barnebarn

og oppover: gamle foreldre får omsorg og hjelp fra barn eller barnebarn

" Familien står for det meste av praktisk hjelp som gis, samt kontakt med eldre, mens omsorgstjenesten utfører en betydelig del av pleiearbeidet." (Stortingsmelding 25 2005/2006 "Mestring, muligheter og mening", s. 34 (ikke pensum).

"Inter-vivo inheritance" = forskudd på arv; oftere nå enn før

Omtaler også fire typer velferdsregimer (jfr Aysan & Beaujot)

Større variasjon (mellom land i Europa) av *offentlig* omsorg til de eldre enn av familieomsorg

Norge: Formelt sett har foreldre omsorgsansvar for sine mindreårige barn, og ektefeller har en juridisk bestemt forsørgelsesplikt for hverandre. Barns forsørgelsesplikt for gamle foreldre ble opphevet i 1964.

Utfordringer

Pga demografisk utvikling ser vi at

- mange har ikke (lenger) kontakt med slekta
 - nevner at 26% av norske menn 40-45 år er barnløse??
- SSB statistikk viser 22% barnløshet for menn født i 1965 (alder 45);
13% for kvinner født i 1965 (alder 45)
- <http://www.ssb.no/fodte/tab-2011-04-08-09.html>
- i tillegg kommer de som ikke lenger har kontakt med barna, særlig skilte menn
 - mange har ikke partner, bor alene (enker)

Diskuterer ikke komplekse familieforhold grunnet gjengiftermål/nye samboforhold kombinert med stebarn:

Vil en stedatter yte samme omsorg for sin stemor som en datter for sin mor?
(ste)sønn → (ste)far?